

Araştırma Makalesi

Development of a Digital Citizenship Scale for Youth: A Validity and Reliability Study

Zafer KUŞ^{1*} , Erhan GÜNEŞ² , Uğur BAŞARMAK³ , Hamza YAKAR⁴

¹ Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler ABD. zaferkus@gmail.com

² Ahi Evran Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü. guneserhan@gmail.com

³ Ahi Evran Üniversitesi, Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü. ugurbasarmak@gmail.com

⁴ Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Sosyal Bilgiler ABD. hmzyakar@gmail.com

*Corresponding Author: zaferkus@gmail.com

Article Info

Received: August 23, 2017

Accepted: October 10, 2017

Online: December 03, 2017

Keywords: Citizenship, Digital
Citizenship, Young, Scale

Abstract

The main objective of this study is to develop a valid and reliable scale for identifying digital citizenship perceptions of young people in the most common age groups. The study was conducted as a survey study. The study group of this study is composed of 438 people in Turkey who are among 16-24 age group with the highest rate of internet use in Turkey. An exploratory factor analysis was performed to determine the validity of the scale and the item discrimination powers were calculated. The total variance of the scale was determined that the scale had 8-factor structure and was found to be 49,70%. The internal consistency level was also calculated to determine the reliability of the scale. As a result, it can be said that this scale is a valid and reliable scale that can be used to determine the digital citizenship perceptions of young people.

To cite this article: Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. & Yakar, H. (2017). Gençlere yönelik dijital vatandaşlık ölçeğinin geliştirilmesi: geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Journal of Computer and Education Research*, 5 (10), 298-316. <https://doi.org/10.18009/jcer.335806>

Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması

Makale Bilgisi

Geliş: 23 Ağustos 2017

Kabul: 10 Ekim 2017

Yayın: 03 Aralık 2017

Anahtar kelimeler: Vatandaşlık,
Dijital Vatandaşlık, Genç, Ölçek

Öz

Bu çalışmanın temel amacı, internet kullanım oranının en yaygın yaş gruplarında yer alan gençlerin dijital vatandaşlık algılarını tespit etmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Araştırma genel tarama modeline göre yürütülmüştür. Bu araştırmanın çalışma grubunu 16-24 yaş arasında bulunan toplam 438 kişi oluşturmaktadır. Geliştirilen ölçeğin uygulaması sonucunda elde edilen veriler üzerinden ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılmış ve madde ayırt edicilik güçleri hesaplanmıştır. Yapılan analizler sonucunda ölçeğin 8 faktörlü bir yapıya sahip olduğu ve ölçeğin toplam varyansının önemli bir kısmını (%49,700) açıkladığı görülmüştür. Ölçeğin güvenilirliğini belirlemek için de iç tutarlılık düzeyi hesaplanmıştır. Sonuç olarak bu ölçeğin gençlerin dijital vatandaşlık algılarını tespit etmeye yönelik kullanılacak geçerli ve güvenilir bir araç olduğu söylenebilir.

Summary

Development of a Digital Citizenship Scale for Youth: A Validity and Reliability Study

Introduction

The rapid development of information communication technologies (ICT) affected not only all areas but also citizenship-related activities and technology-related concepts of citizenship emerged. One of the names given to this type of citizenship is digital citizenship. A digital citizen is a citizen who can criticize the use of ICT resources, be aware of the ethical consequences of online behavior, use the technology in a way that does not harm others and use the rights to communicate on the internet. Research shows that young people use social media more widely and actively than other age groups, sharing more videos, pictures, ideas and comments. Eight of the ten houses in Turkey have internet access. In addition, 92% of males and 76.5% of females between the ages of 16-24 use internet. Innovations brought about by digital media influence young people in different ways. The understanding of citizens' citizenship is stuck between "ideal citizen" and "true living citizen". Research on digital environments, where youth is so prevalent, is of great importance to governments, educators and families. It is necessary for us to be more aware of the rights and responsibilities of young people in the digital environment, to be aware of ethical rules, to be able to think critically, and to actively participate in the benefit of society for more than the rules of traditional citizenship. Therefore, there must be valid and reliable measurement tools that can be used to identify these areas. The main objective of this study is to develop a valid and reliable scale for identifying digital citizenship perceptions of young people whose Internet usage rate is most prevalent.

Method

The study was conducted as a survey study. The study group of this study is composed of 438 people in Turkey who are among 16-24 age group with the highest rate of

internet use in Turkey. In the scale development process, first the literature on citizenship and digital citizenship and similar scales both in Turkey and abroad were examined. Subsequently, items containing rights and responsibilities related to digital citizenship were written and a pool of items consisting of 67 items was created. The draft scale, corrected in line with expert opinions, has been reduced to 61 items. In order to determine the validity of the scale, firstly, KMO and Bartlett test analyzes were carried out through SPSS 22.00 program and factor analysis was carried out on the basis of the obtained values.

Findings, Results and Discussion

The validity of the scale has been examined in three different ways; (1) item total correlations (2) factor analysis and (3) substance discrimination. It is expected that item total correlations are positive and greater than 0.30. The items 15, 31, 14, 45, 31, 43, 12, 41, 20 and 58 have been removed from the scale for the final application, as the analysis results show that items less than 0.30 must be removed. Items with unworthy substance total correlation coefficients were removed from the scale (12 items in total) and explanatory factor analysis was performed on the remaining 49 items. As a result of the exploratory factor analysis, it was determined that the 49 item scale had 8 factors. These factors are communication (6 items), rights and responsibilities (9 items), critical thinking (7 items), participation (5 items), security (6 items), digital skills (5 items), ethics (4 items) and trade (7 items). It was determined that the scale is a valid scale in terms of item loadings and variance explanatory rates. As a result of the item discrimination analysis, it is seen that each item on the scale is distinctive at the desired level. Cronbach's alpha reliability coefficients for the internal consistency of the scale were examined. The reliability coefficient for each factor was found to be between 0.733 and 0.829. It has been shown that the scale can make reliable measurements. As a result, it can be said that this scale is a valid and reliable scale that can be used to determine the digital citizenship perceptions of young people.

Giriş

Son yıllarda vatandaşlık kavramı birçok ülkede farklı boyutlarıyla tartışılıyor olsa da, bu kavram sadece modern çağa ait bir kavram değildir. Vatandaşlık kavramı, etimolojik olarak Antik Yunan'daki şehir devletlerini işaret eden "cite" ya da "city" sözcüğünden türetilerek, şehir devletine mensubiyeti belirten "citizen" ya da "citoyen" kelimesinden doğmuştur. Vatandaşlıkla ilgili çalışmaların tarihine bakıldığında dönemin toplumsal yapısına ve özelliklerine göre çalışmaların şekillendiği görülmektedir. Özellikle 20.yüzyılın son çeyreğinde vatandaşlıkla ilgili çalışmalar tüm dünyada önem kazanmış ve bu konuda yapılan çalışmaların sayısı hızla artmıştır. Uluslararası literatürde, son yıllara kadar vatandaşlıkla ilgili geleneksel yaklaşımların ve sınıfların yer aldığı görülmektedir. Ancak geleneksel yaklaşımlarla birlikte postmodernizm ve küreselleşmenin etkileriyle vatandaşlık kavramı, farklı alanlarda yeniden tanımlanarak çevresel vatandaşlık, kültürel vatandaşlık, küresel vatandaşlık, çok kültürlü vatandaşlık gibi yeni çalışma alanları ortaya çıkmıştır (Miller, 2002, s.231). Günümüzde ise bilgi iletişim teknolojilerinin hızla gelişmesi bütün alanları etkilediği gibi vatandaşlıkla ilgili çalışmaları da etkilemiş ve teknoloji ile ilgili vatandaşlık kavramları ortaya çıkmıştır. Bu vatandaşlık türüne siber vatandaş, e-vatandaş, dijital vatandaş gibi çeşitli isimler verilmiştir. Dolayısıyla vatandaşlık çalışmalarının bir bölümü bu alanda yoğunlaşmış ve dijital ortamlardaki vatandaşlığa yönelik çalışmaların sayısı son yıllarda hızla artmaya başlamıştır.

Uluslararası literatürde internet ile bağlantılı olarak vatandaşlık araştırmaları iki farklı eğilim göstermektedir. İlk olarak, yapılan çalışmalar çoğunlukla kültürel vatandaşlığa ilişkin mevcut kavramları kullanarak vatandaşlığı yeniden yorumlama üzerine yoğunlaşmaktadır (Goode, 2010; Hermes, 2006; Pajnik, 2005). Bu tür çalışmalarda, kültürel vatandaşlığın internet temelli iletişimde veya modern medya toplumunda nasıl bir rol oynayabileceği üzerinde durulmaktadır. Diğer taraftan ise vatandaşlık faaliyetleri de dâhil olmak üzere internetin insan faaliyetinde yaygın olduğunu kabul eden çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalarda, teknoloji kullanımı ile ilgili sorumlu ve uygun davranış kuralları (Ribble, 2004) veya çevrimiçi topluma katılım becerisi (Mossberger, Tolbert & Neal, 2008) olarak tanımlanan, "dijital vatandaşlık" kavramı kullanılmıştır. Bu kavram ilgili literatürde yaygın bir kabul görmüş ve diğer kavramların (siber vatandaşlık, e-vatandaşlık vb..) yerini almıştır. Doğal olarak bu kavram ile ilgili çok sayıda tanım yapılmıştır.

Çubukçu ve Bayzan (2013, s.148) dijital vatandaşı, bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarında ve işbirliğinde doğru tutumu sergileyen ve başkalarını da bu yönde teşvik eden vatandaş olarak tanımlamışlardır. Uluslararası Teknolojik Eğitim Standardı [International Standard of Technological Education (ISTE)] (2008), tarafından öğrenciler için teknolojiye hâkim olma, yenilikçilik, iletişim ve işbirliği, araştırma ve bilgi edinme, sorunlara çözümler bulma ve “dijital vatandaşlık” olmak üzere altı yeterlilik alanı belirlenmiştir. Bu yeterlik alanlarından biri olan dijital vatandaşlık, son zamanlarda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu çerçevede dijital vatandaşlık, öğrencilerin teknolojiyle ilgili insani, toplumsal ve kültürel konuları anlamaları, yasal ve etik davranışları uygulamaları olarak ifade edilmektedir. Dijital vatandaşlığı genel olarak “uygun teknolojik davranışların öğretilmesi” olarak tanımlayan Ribble ve Bailey (2005), dijital vatandaşlık kavramı ile ilgili dokuz boyut tanımlamıştır. Bunlar; dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital kanun, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenlidir. Bu tanımlarda genel olarak dijital ortamlardaki yeterliğe (becerilere) ve etik kurallara vurgu yapıldığı görülmektedir.

Akademik alanda yapılan bu tanımlamalar ve bu doğrultuda yapılan araştırmalar ile birlikte hükümetler, bu alana ilişkin düzenlemeler yapmaya başlamış ve sonuç olarak dijital ortamlardaki vatandaşlık, bazı ülkelerin (ABD, Kanada, İngiltere vb.) eğitim sisteminde yerini almaya başlamıştır. Türkiye'nin de aralarında olduğu bazı ülkeler ise teknolojiyi eğitim sistemine entegre etmeye çalışırken, dijital ortamlardaki hak ve sorumluluklar ile ilgili ciddi sorunlarla karşı karşıya kalmaya başlamışlardır. Eğitimciler hala geleneksel vatandaşlık öğretimi üzerine yoğunlaşırken, gençler hatta çocuklar bu alanın dışında “dijital ortamlarda” daha fazla yer almaya başlamış ve artık mevcut vatandaşlık öğretimi sınırlarının dışına çıkmışlardır. Bu durum da öğretilen vatandaşlık hak ve sorumlulukları ile gençlerin sıklıkla yer aldıkları dijital ortamlardaki hak ve sorumluluklar arasında ciddi boşlukların oluşmasına yol açmıştır.

Yurt içinde yapılan çalışmalar incelendiğinde, dijital vatandaşlık kavramının genelde “dijital” yönünün öne çıkartıldığı, fakat “vatandaşlık” boyutunun biraz gölgede kaldığı görülmektedir. Özellikle gizlilik, güvenlik ve erişim boyutlarında, farklı örneklem gruplarına yönelik çok sayıda çalışma yapılmıştır (Bakır, 2016; Elçi & Sarı, 2016; İşman & Güngören,

2014; Kocadağ, 2012; Karaduman, 2011). Buna karşın vatandaşlığın bir gereği olan ve dijital ortamlarda da geçerli olan “hak ve sorumluluklar” boyutunun ise geri planda kaldığı görülmektedir.

Bugün gelinen noktada bütün bireyler, vatandaşlık kimliğinden önce artık dijital vatandaşlık kimlikleri ile dünyaya gelmektedirler. Dijital araçların kullanımının erken yaşlarda yaygınlaşmasından dolayı, dijital vatandaşlık becerilerinin en uygun zamanda kazandırılması gerekmektedir. Dijital vatandaşlık eğitimi ile öncelikle öğrencilerin, sahip olmaları gereken 21. yüzyıl becerilerini etik kurallar doğrultusunda edinmelerini sağlamak ve bunları geliştirmek hedeflenmelidir (Aydın, 2015).

Yapılan araştırmalar gençlerin diğer yaş gruplarına göre sosyal medyayı daha yaygın ve aktif kullandığını, daha fazla video, resim, fikir ve yorum paylaşımlarında bulunduğunu göstermektedir (King, Delfabbro, Kaptis & Zwaans, 2014; Duggan & Brenner, 2013). Bazı çalışmalarda 13-19 yaş arası gençlerin ebeveynlerine göre daha yoğun internet kullanıcısı oldukları belirlenmiştir. Yetişkinler interneti genellikle kendiışlerinin bir parçası olarak kullanırken, 13-19 yaş arası gençler interneti daha çok oyun oynamak, müzik dinlemek ve yeni insanlarla tanışmak için kullanmaktadır (Colwell & Kato, 2003; Kubey, Lavin & Barrows, 2001). Gençlerin sosyal medya ortamlarındaki bu paylaşımları onların mahremiyetini ve özgürlüklerini tehlikeye atmaktadır.

Dünyada, 2000 ile 2016 yılları arasında internet kullanım oranında yaklaşık olarak on kat artış olmuştur. Türkiye’de ise yaklaşık olarak 46 milyon internet kullanıcısının olduğu belirtilmektedir. Buna göre Türkiye, %57 oranla internet kullanıcı sayısı bakımından dünyada 17. sırada yer almaktadır (Internet World Stats, 2016). TÜİK [Türkiye İstatistik Kurumu] (2016) verilerine göre, Türkiye’de yaklaşık on hanenin sekizi internet erişimine sahiptir. Ayrıca 16–24 yaş arasındaki erkeklerin %92’si, bayanların ise %76,5’i internet kullanmaktadır. Eğitim durumuna göre bakıldığında, lisede öğrenim gören öğrencilerin %72,2’si interneti günlük olarak aktif bir biçimde kullanmaktadır. Bu istatistiklere dikkat edildiğinde özellikle genç nüfusun (16-24) internet kullanım sıklığının diğer yaş gruplarına göre oldukça yüksek olduğu göze çarpmaktadır.

Dijital ortamların getirdiği yenilikler, gençleri farklı şekillerde etkilemektedir. Gençlerin vatandaşlık anlayışları “ideal vatandaş” ile “gerçek hayattaki vatandaş” arasında sıkışmış durumdadır. Başka bir ifadeyle, ideal saygılı vatandaş profiline karşı, gençler arasında ortaya çıkan kendini gerçekleştiren vatandaş profili birbiriyle çelişmektedir. İdeal

saygılı vatandaşlık anlayışı, hükümet veya yönetim merkezli uygulamaları öncelerken, gerçekleşen vatandaşlık anlayışı daha çok bireysel amaçları öncelemektedir. Gençler, genellikle etkileşimli bilgi teknolojileri tarafından sağlanan dostluklar, akran ilişkileri ve ince sosyal bağlarla kurulan veya sürdürülen toplumsal eylemlere katılımı öncelemektedir (Bennett, 2008).

Gençlerin bu kadar yaygın olarak yer aldığı ve önceliğini oluşturan dijital ortamlara yönelik çalışmalar hükümetler, eğitimciler ve aileler için büyük önem arz etmektedir. Gençlerin dijital ortamlardaki hak ve sorumluluklarını bilmeleri, etik kuralların farkında olmaları, eleştirel düşünebilmeleri, toplum yararına aktif katılım gösterebilmeleri geleneksel vatandaşlığın kurallarından daha fazla üzerinde durmamız gereken bir konudur. Dolayısıyla bu alanları tespit edebilmek için kullanılacak geçerli ve güvenilir ölçme araçlarının olması gerekmektedir. Yurt içinde ve yurt dışında bireylerin dijital vatandaşlık becerilerini ve algılarını tespit etmeye yönelik farklı ölçeklerin geliştirildiği görülmektedir (İşman & Güngören, 2014; Ribble & Bailey, 2007; Choi, 2015). Ancak ülkemizde internet kullanım oranının en yaygın olduğu gençlere (16-24 yaş) yönelik olarak dijital vatandaşlık algılarını tespit etmeye yönelik ölçekler oldukça sınırlıdır. Bu eksiklikten yola çıkarak bu çalışmanın amacı gençlerin dijital vatandaşlık algılarını tespit etmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli ve Çalışma Grubu

Araştırma genel tarama modeline göre düzenlenmiştir. Bu araştırmanın çalışma grubunu, Türkiye’de internet kullanım oranının en yüksek olduğu 16-24 yaş arasında bulunan toplam 438 kişi oluşturmaktadır. Faktör analizinde en az 300 örneklem sayısının uygun olduğu genel kural olarak ortaya konmaktadır (Çokluk, Şekercioğlu & Büyüköztürk, 2010). Çalışma grubunun yaş ve cinsiyete göre dağılımı Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma grubunun Yaş ve Cinsiyete Göre Dağılımı

Yaş	n	%	Cinsiyet	n	%
16-18 (aralık)	yaş 181	41	Kız	184	43
19-21 (aralık)	yaş 113	25	Erkek	254	57
22-24 (aralık)	yaş 144	34	Toplam	438	100
Toplam	438				

Ölçeğin Geliştirilme Aşamaları

Ölçek geliştirme sürecinde ilk olarak vatandaşlık ve dijital vatandaşlık ile ilgili literatür ve yurt dışında yer alan benzer ölçekler incelenmiştir (İşman & Güngören, 2014; Ribble & Bailey, 2007; Choi, 2015). Literatürden elde edilen bilgiler doğrultusunda, iki vatandaşlık eğitimi ve iki bilgisayar öğretim teknolojileri alanında çalışan toplam dört araştırmacı tarafından dijital vatandaşlık ile ilgili hak ve sorumlulukları içeren maddeler yazılarak toplam 67 maddeden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur.

67 maddeden oluşan ilk taslak ölçeğin dış geçerliliği için eğitim bilimleri, ölçme ve değerlendirme, vatandaşlık eğitimi, bilgisayar ve öğretim teknolojileri alanlarında çalışan 4 uzmandan görüş alınmıştır. İfade, anlatım, imla ve noktalama hataları yönünden ise Türkçe eğitimi alanında çalışan bir uzmandan görüş alınmıştır. Alınan uzman görüşler doğrultusunda düzeltilen taslak ölçek 63 maddeye düşmüştür. Oluşturulan maddelerin karşısına öğrencilerin maddelerde ifade edilen ifadelere katılma derecelerini belirlemek üzere beş dereceli seçenekler sunulmuştur. Bu seçenekler sırasıyla “(5) Kesinlikle Katılıyorum”, “(4) Katılıyorum”, “(3) Kararsızım”, “(2) Katılmıyorum”, “(1) Kesinlikle Katılmıyorum” şeklinde puanlanmıştır.

Araştırmada taslak ölçeğin son hali 2016-2017 eğitim-öğretim yılının bahar döneminde Kırşehir’de öğrenim gören 16-24 yaş arasında toplam 438 kişiye uygulanmış, geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır.

Verilerin Analizi

Verilerin analizinde SPSS 22.00 paket programından yararlanılmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için ilk olarak KMO ve Bartlett test analizleri yapılarak ölçeğe faktör analizi yapıp yapılmayacağına bakılmış, elde edilen değerlerden yola çıkılarak veriler üzerinde faktör analizi yapılmıştır. Faktör analizi, bir ölçekteki maddelerin birbirini dışı tutan daha az sayıda faktöre ayrılıp ayrılmadığını ortaya çıkarmak ve ölçeğin tek boyutlu olup olmadığını test etmek amacıyla kullanılmaktadır (Balci, 2009). Varimax dik döndürme tekniği kullanılarak maddelerin faktör yükleri incelenmiştir. Faktör yükü ,30’ dan düşük olan maddeler elenerek analizler yinelenmiştir. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yüklerinin 0,30’ dan yüksek olması, genel varyansın ise en az % 40’ının açıklanması, davranış bilimleri açısından yeterli görülmektedir (Kline, 1994; Scherer, Wiebe, Luther & Adams, 1988). Ölçeğin geliştirilme sürecinde uygulanan istatistiksel analizler ve bulgular aşağıda sunulmuştur.

Bulgular

Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Geçerliğine İlişkin Bulgular

Yapı Geçerliği:

Ölçeğin yapı geçerliğini belirlemek için Açıklayıcı Faktör Analizi-AFA yapılmıştır. Veri setinin faktör analizi için uygun olup olmadığını değerlendirmek amacıyla kullanılan yöntemlerden birisi de Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) testidir. Bu anlamda bir ölçeğin yapı geçerliğinin araştırılmasında yapılacak faktör analizi sonuçlarının yorumlanabilmesi için KMO test sonucunun belli bir değeri (en az 0,60) aşması gerekmektedir (Kalaycı, 2010).

Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değerinin .60'ın üzerinde çıkması kabul edilebilirdir ve bu değer yükseldikçe Barlett Testi sonucu elde edilen değer de yükselecektir (Foster, Barkus & Yavorsky, 2006). Bu yüzden faktör analizine geçilmeden önce belirtilen testlerden elde edilen değerler incelenmiş ve KMO= 0,827 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla elde edilen KMO değerine göre verilerin faktör analizine uygun olduğu söylenebilir.

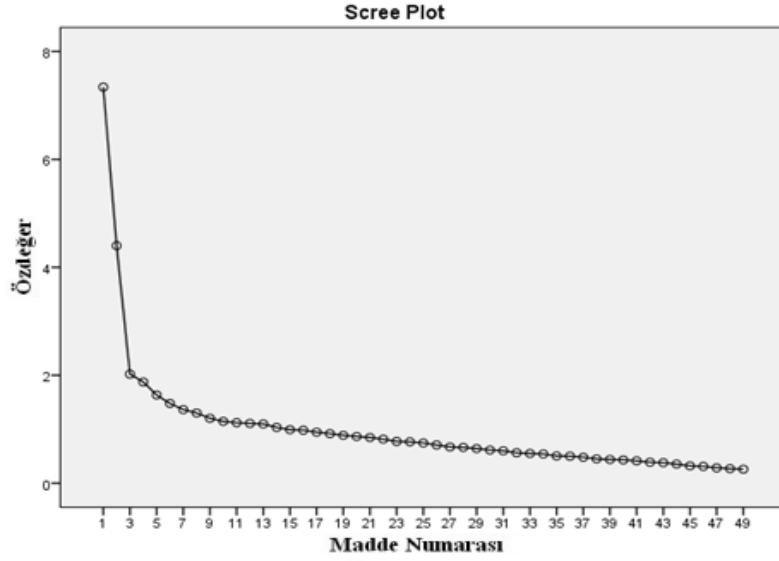
Dijital vatandaşlık ölçeğinin boyutlarını belirlemek için ilk olarak temel bileşenler analizi yapılmıştır. Ölçeğin birbirinden ilişkisiz faktörlere ayrışıp ayrışmadığını görmek için de Varimax dik döndürme tekniği uygulanmış ve faktör yükleri incelenmiştir. Faktör analizinde kullanılan temel bileşenler analizi ve buna paralel olarak yapılan Varimax Dik Döndürme tekniği sonucunda, faktör yükleri ,30'un altında olan maddeler ölçekten çıkarılabilir (Büyüköztürk, 2011).

Tablo 2. Maddelerin Ortalamaları, Standart Sapmaları ve Madde-Toplam Korelasyonları

Maddeler	$\bar{X}$	Ss	r	Maddeler	$\bar{X}$	Ss	r
m17	3,53	1,069	0,573	m15	2,28	1,271	0,355
m23	3,85	1,222	0,518	m37	3,60	1,290	0,353
m28	3,27	1,169	0,511	m38	3,49	1,297	0,351
m25	4,18	1,080	0,506	m63	2,67	1,419	0,39
m19	3,25	1,204	0,498	m60	3,78	1,134	0,375
m29	3,83	1,106	0,493	m24	3,54	2,232	0,364
m27	4,06	1,097	0,489	m39	3,04	1,352	0,362
m53	3,66	1,262	0,482	m11	3,15	1,056	0,361
m35	3,47	1,172	0,479	m44	2,37	1,384	0,358
m26	4,07	1,086	0,476	m9	1,93	1,120	0,345
m18	2,94	1,210	0,473	m5	1,64	1,116	0,342
m40	3,31	1,317	0,471	m50	3,88	1,161	0,34
m57	4,08	1,051	0,453	m34	2,63	1,462	0,338
m30	3,67	1,086	0,442	m7	1,54	0,959	0,332
m59	3,49	1,284	0,439	m6	2,60	1,351	0,329

m48	3,38	1,315	0,436	m33	2,18	1,253	0,326
m21	3,32	1,192	0,432	m2	3,05	1,369	0,313
m32	3,34	1,181	0,432	m62	3,13	1,466	0,311
m55	3,78	1,146	0,424	m46	2,14	1,324	0,31
m22	4,12	1,107	0,41	m36	2,89	1,067	0,3
m52	3,76	1,242	0,405	m13	3,67	1,116	0,255
m56	3,76	1,206	0,404	m49	3,78	1,324	0,255
m42	3,61	1,091	0,393	m1	4,00	1,233	0,249
m10	3,12	1,104	0,383	m14	2,06	1,173	0,221
m47	2,69	1,368	0,383	m45	2,22	1,388	0,219
m4	2,71	1,435	0,382	m31	2,44	1,180	0,186
m3	3,56	1,238	0,379	m43	2,85	1,318	0,175
m54	3,93	1,125	0,378	m12	3,95	1,057	0,149
m51	4,08	1,112	0,365	m41	3,17	1,165	0,141
m8	3,00	1,290	0,358	m20	2,95	1,193	0,13
m16	2,32	1,336	0,357	m58	3,29	1,155	0,102
m61	3,16	1,352	0,356				

Tablo 2’de maddelerin madde toplam korelasyonları en büyükten en küçük değere doğru sıralanmıştır. Bir ölçekte madde toplam korelasyonu katsayıları için $r \geq .40$ için çok iyi bir madde ve $.30 \leq r \leq .39$ için iyi derecede bir maddedir denmektedir (Büyüköztürk, 2008). Madde toplam korelasyonlarının negatif olması veya 0,30 değerinden düşük değere sahip olması istenmez. Çünkü bu değerlere sahip maddelerin ölçek maddelerine olumlu görüş bildirenler ile bildirmeyenleri iyi ayırt edemediği kabul edilir. Madde toplam korelasyonlarının pozitif ve 0,30 değerinden büyük olması beklenir. Sonuçlara göre 0,30 değerinden düşük maddelerin ölçekten çıkarılması gerektiğinden nihai uygulama için m2, m13, m49, m1, m14, m45, m31, m43, m12, m41, m20, m58 çıkarılmıştır. Madde toplam korelasyon katsayısı uygun değerde olmayan maddeler (toplam 12 madde) ölçekten çıkarılıp kalan 49 madde üzerinden açıklayıcı (explanatory) faktör analizi yapılmıştır.

Grafik 1. Açımlayıcı Faktör Analizi İçin Yamaç Yığılma Grafiği

Faktör analizi sonrasında ölçekte kalan toplam 52 maddenin faktörlere ait özdeğer, varyans ve toplam varyans yüzdeleri ile faktörlere göre madde yükleri Grafik 1’de gösterilmiştir.

Tablo 3. Ölçeğin Faktör Analizi Sonuçları

Madde	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7	Faktör 8
m19	0,706							
m21	0,683							
m20	0,664							
m16	0,662							
m17	0,632							
m23	0,519			0,313				
m42		0,666						
m41		0,659						
m39		0,657						
m38		0,654						
m40		0,621						
m43		0,491						
m44	0,373	0,478						
m37		0,431						
m46	0,347	0,383						
m5			0,646					
m7			0,626					
m11			0,561			0,301		
m10			0,533					
m4			0,526					
m3			0,499					0,39
m8			0,476	0,316			0,317	
m14				0,663				
m13				0,651				
m27				0,506		0,303		
m6				0,456				

m12					0,446				
m32						0,649			
m31						0,599			
m15						0,472			
m9						0,369	0,307		
m1						0,358			
m24						0,329			
m47							0,598		
m35							0,59		
m45							0,463		
m26			0,417				0,427		
m36		0,315			0,416		0,416		
m29							0,67		
m28							0,58		
m33							0,381		
m30							0,359		
m18								0,489	
m34								0,469	
m49								0,463	
m2								0,453	
m25								0,451	
m22	0,351				0,337				0,365
m48									0,31
Öz	7,34	4,4	2,021	1,875	1,634	1,479	1,364	1,3	
Değer									
Varyans	14,979	8,981	5,125	4,826	4,335	4,017	3,783	3,654	
Toplam Varyans									49,700

Tablo 3 incelendiğinde en yüksek faktör yükünün .706 ve en düşük faktör yükünün .301 olduğu gözlenmektedir. Sekiz faktör altında toplanan maddelerin içerikleri incelenerek faktör adları verilmiştir. “İletişim (F1)” adının verildiği faktör altında 6 madde; “Hak ve Sorumluluk (F2)” adının verildiği faktör altında 9 madde; “Eleştirel Düşünme (F3)” adının verildiği faktör altında 7 madde; “Katılım (F4)” adının verildiği faktör altında ise 5 madde; “Güvenlik (F5)” adının verildiği faktör altında 6 madde; “Dijital Beceriler (F6)” adının verildiği faktör altında 5 madde; “Etik (F7)” adının verildiği faktör altında 4 madde; “Ticaret (F4)” adının verildiği faktör altında ise 7 madde toplanmıştır.

Dijital Vatandaşlık Ölçeği ve Alt Ölçeklerin Birbiriyle Korelasyonlarına Yönelik Bulgular

Faktör analizinden sonra belirlenen alt ölçeklerin birbiriyle ve ölçeğin tümü ile olan korelasyonları incelenmiş ve sonuçlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Alt Ölçek ve Toplam Puanlarına İlişkin Korelasyon Matrisi

	DVÖ	Faktör 1	Faktör 2	Faktör 3	Faktör 4	Faktör 5	Faktör 6	Faktör 7
DVÖ	-							
Faktör 1	,564(**)							
Faktör 2	,623(**)	,516(**)						
Faktör 3	,754(**)	,776(**)	,711(**)					
Faktör 4	,559(**)	,632(**)	,515(**)	,768(**)				
Faktör 5	,638(**)	,605(**)	,613(**)	,630(**)	,572(**)			
Faktör 6	,625(**)	,530(**)	,541(**)	,522(**)	,593(**)	,625(**)		
Faktör 7	,648(**)	,639(**)	,579(**)	,525(**)	,693(**)	,609(**)	,493(**)	
Faktör 8	,449(**)	,425(**)	,418(**)	563(**)	,483(**)	,505(**)	,539(**)	,613(**)

**<.01 N=429

Tablo 4 incelendiğinde, dijital vatandaşlık ölçeğinin, alt boyutları arasında pozitif yönlü orta ve yüksek bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Bu sonuç her bir faktörün ortak bir amaç doğrultusunda olduğunu göstermektedir.

Maddelerin Ayırt Edicilik Güçleri

Dijital vatandaşlık ölçeğinden alınan toplam puanlar düşükten yükseğe doğru sıralanmıştır. Bu sıralamada alt % 27 ve üst % 27'lik gruplarda 144'er kişi yer almıştır. Her bir maddenin bu iki grubu ayırt edip etmediğine bakılmıştır. Maddelerin ayırt ediciliğine ilişkin hesaplanan "t" testi sonuçları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Madde Ayırt Ediciliği İle İlgili Olarak Yapılan Bağımsız Gruplar t- Testi Sonuçları

Mad. No	t	Mad. No	t	Mad. No	t
1	7,236*	18	4,036*	35	5,385*
2	5,582*	19	8,861*	36	8,494*
3	3,606*	20	8,247*	37	5,773*
4	3,956*	21	9,761*	38	6,674*
5	4,962*	22	9,748*	39	7,147*
6	5,723*	23	9,154*	40	9,577*
7	2,198*	24	6,906*	41	7,893*
8	5,027*	25	6,842*	42	7,567*
9	5,316*	26	4,777*	43	7,567*
10	4,526*	27	7,508*	44	7,602*
11	4,761*	28	3,126*	45	8,185*
12	11,044*	29	5,391*	46	7,482*
13	8,044*	30	6,175*	47	5,506*
14	9,557*	31	6,350*	48	2,642*
15	7,913*	32	7,855*	49	4,571*
16	8,638*	33	6,272*		
17	9,917*	34	3,513*		

Tablo 5'te her bir maddeye ilişkin alt ve üst gruptaki öğrencilerin puanları arasında anlamlı farklılaşmaların olduğu görülmektedir ($p<.005$). Bu durum, ölçekte yer alan her bir maddenin, istenilen düzeyde ayırt edici olduğunu göstermektedir.

Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

İç Tutarlılık Düzeyi

Toplam 49 maddeden ve 8 faktörden oluşan dijital vatandaşlık ölçeğinin faktörlere göre güvenirlik analizi; Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı kullanılarak hesaplanmıştır. Her bir faktöre ve ölçeğin geneline ilişkin güvenirlik analizi değerleri Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6. Dijital Vatandaşlık Ölçeğinin Güvenirlik Analizi Değerleri

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alpha
İletişim	6	,814
Hak ve sorumluluk	9	,808
Eleştirel Düşünme	7	,787
Katılım	5	,733
Güvenlik	6	,811
Dijital Beceriler	5	,743
Etik	4	,792
Ticaret	7	,829

Tablo 6'ya göre, 6 maddeden oluşan "İletişim" faktörünün iki Cronbach's Alpha güvenirlik katsayısı ise 0,814; 9 maddeden oluşan "Hak ve Sorumluluk" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,808; 7 maddeden oluşan "Eleştirel Düşünme" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,787; 5 maddeden oluşan "Katılım" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,733; 6 maddeden oluşan "Güvenlik" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,811; 5 maddeden oluşan "Dijital Beceriler" faktörünün güvenirlik katsayısı ise 0,743; 4 maddeden oluşan "Etik" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,792; 7 maddeden oluşan "ticaret" faktörünün güvenirlik katsayısı 0,829 olarak tespit edilmiştir. Güvenirlik katsayısının .70 den yukarı olması istenen bir sonuçtur. Bu hali ile "Dijital Vatandaşlık" ölçeğinin güvenilir bir ölçek olduğu ve bu hâli ile uygulanabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışmada, Türkiye'de internet kullanım oranının en yüksek olduğu 16-24 yaş arasında yer alan gençlerin dijital vatandaşlıkla ilgili farkındalık düzeyini belirlemek için kullanılabilecek bir "dijital vatandaşlık ölçeği" geliştirmek amaçlanmıştır. Geliştirilen ölçek beş dereceli likert tipi bir ölçek olup sekiz faktör ve 49 maddeden oluşmaktadır. Faktörlerde yer alan maddelerin her biri; kesinlikle katılıyorum (5), katılıyorum (4), kararsızım (3),

katılmıyorum (2), kesinlikle katılmıyorum (1) şeklinde derecelendirilmiştir. Ölçeğin genelinden alınabilecek en düşük puan 49, en yüksek puan ise 245'dir. En düşük puan, dijital vatandaşlığın gerektirmiş olduğu bilgi ve becerilerin azaldığını en yüksek puan ise dijital vatandaşlığın gerektirmiş olduğu bilgi ve becerileri düzeyinin arttığını işaret etmektedir.

Ölçeğin geçerliği üç farklı yöntemle incelenmiştir. Bunlar; (1) faktör analizi, (2) madde toplam korelasyonları ve (3) madde ayırt edicilik özelliğidir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda 49 maddelik ölçeğin 8 faktörden oluştuğu tespit edilmiştir. Bu faktörlerin 1- İletişim (6 madde), 2- Hak ve sorumluluk (9 madde) ve 3- Eleştirel düşünme (7 madde) 4- Katılım (5 madde) 5- Güvenlik (6 madde) 6- Dijital beceriler (5 madde) 7- Etik (4 madde), 8- Ticaret (7 madde) ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin madde yükleri ve varyansı açıklama oranları açısından geçerli bir ölçek olduğu tespit edilmiştir.

Ölçeğin iç tutarlığı için Cronbach alpha güvenilirlik katsayıları incelenmiştir. Her bir faktöre ilişkin güvenilirlik katsayısının 0.733 ila 0,829 arasında değişen değerler arasında olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen değerler çerçevesinde ölçeğin güvenilir ölçümler yapabildiği görülmüştür.

Sonuç olarak "dijital vatandaşlık ölçeğinin", gençlerin dijital vatandaşlık algılarının belirlenmesinde kullanılabilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Kaynaklar

- Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği* 29(1), 142-146.
- Bakır, E. (2016). *Sınıf öğretmeni adaylarının dijital vatandaşlık seviyelerinin dijital vatandaşlık alt boyutlarına göre incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Balcı, A. (2009). *Sosyal bilimlerde araştırma: yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem Akademi Yayınevi.
- Bennett, W. L. (2008). Changing citizenship in the digital age. Civic life online: learning how digital media can engage youth. W. Lance Bennett, The John D. & Catherine T. MacArthur, (Eds). *Foundation Series on Digital Media and Learning*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1-24. doi: 10.1162/dmal.9780262524827.001.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Choi, M. (2015). *Development of a scale to measure digital citizenship among young adults for democratic citizenship education*. (Electronic Thesis or Dissertation). Retrieved from <https://etd.ohiolink.edu/>
- Colwell, J. & Kato, M. (2003). Investigation of the relationship between social isolation, self-esteem, aggression and computer game play in Japanese adolescents, *Asian Journal of Social Psychology*, 6, 149-58. <http://dx.doi.org/10.1111/1467-839X.t01-1-00017>.

- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. & Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Çubukçu, A. & Bayzan, Ş. (2013). Türkiye’de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research*, 5, 148-174.
- Duggan, M. & Brenner, J. (2013). *The demographics of social media users-2012*, Pew Internet And American Life Project: Washington DC.
- Elçi, A. C. & Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersinde dijital vatandaşlık: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 3602-3613. doi:10.14687/jhs.v13i2.3838.
- Foster, J. J., Barkus, E. & Yavorsky, C. (2006). *Understanding and using advanced statistics*. London: Sage Publications.
- Goode, L. (2010). Cultural citizenship online: the internet and digital culture. *Citizenship Studies*, 14, 527–542. doi:10.1080/13621025.2010.506707.
- Hermes, J. (2006). Citizenship in the age of the internet. *European Journal of Communication*, 21, 295–309. doi:10.1177/0267323106066634.
- Internet World Stats. (2016). *Internet usage statistics: the internet big picture*. <http://www.internetworldstats.com/stats.htm> adresinden 06.12.2016 tarihinde edinilmiştir.
- ISTE, (2008). *National education technology standarts for students*. https://www.iste.org/docs/pdfs/20-14_ISTE_Standards-S_PDF.pdf adresinden 07.12.2016 tarihinde edinilmiştir.
- İşman, A. & Güngören, Ö. C. (2014). Digital citizenship. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 13(1), 73-77.
- Kalaycı, Ş. (2010). *Faktör analizi, (Editör: Şeref Kalaycı), SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*, Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karaduman, H. (2011). *6. sınıf sosyal bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisi ve öğrenme öğretme sürecine yansımaları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- King, Daniel L., Delfabbro, Paul H., Kaptsıs, D. & Zwaans, T. (2014). Adolescent simulated gambling via digital and social media: an emerging problem, *Computers in Human Behavior*, 31, 305–313.
- Kline, P., (1994). *An easy guide to factor analysis*, London and New York: Routledge.
- Kocadağ, T. (2012). *Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Kubey R. W., Lavin M. J. & Barrows J. R. (2001). Internet use and collegiate academic performance decrements: Early findings, *Journal of Communication*, 1(2), 366-82. <http://dx.doi.org/10.1111/j.1460-2466.2001.tb02885.x>

- Miller, T. (2002). Culturel citizenship. Isın, E. F. ve Turner, B. S. (Eds.), *Handbook of citizenship studies* (p. 231–243). London: Sage.
- Mossberger, K., Tolbert, C. & S. McNeal, R. (2008). *Digital citizenship: the internet, society, and participation*. London, England: The MIT Press.
- Pajnik, M. (2005). Citizenship and mediated society. *Citizenship Studies*, 9, 349–367. doi:10.1080/13621020500211321.
- Ribble, M. (2004). Digital citizenship: addressing appropriate technology behavior. *Learning & Leading with Technology*, 32(1), 6–11.
- Ribble, M. & Bailey, G. (2007). *Digital citizenships in schools*. Washington: ISTE
- Ribble, M. & Bailey, G. (2005). *Teaching digital citizenship: when will it become a priority for 21st century schools?* <http://www.digitalcitizenship.net/uploads/TeachingDC10.pdf> adresinden 07.12.2016 tarihinde edinilmiştir.
- Scherer, R. F., Wiebe F. A., Luther, D. C. & Adams J. S. (1988). Dimensionality of coping: factor stability using the ways of coping questionnaire, *Psychological Reports*, 62(3),763-770. PubMed PMID: 3406294.
- TÜİK, (2016). Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21779> adresinden 03.12.2016 tarihinde edinilmiştir.

Ek: DVÖ'nün Maddeleri

Dijital İletişim	M1	Sosyal medyada yaptığım paylaşımları herkesin görmesinde bir sakınca görmem.	
	M2	Tanımadığım birisine resim, video ya da bilgi gönderirim.	
	M3	Yaptığım paylaşımlara zorbalık ve kabalık içeren yorumlar yapılmışsa, aynı şekilde karşılık veririm.	
	M4	Yaptığım her şeyi sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşmayı severim.	
	M5	Dijital ortamda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım.	
	M6	Dijital ortamdaki yazışmalarımda kısaltmalar (nbr, slm, ok vb.) kullanırım.	
Dijital Hak ve Sorumluluk	M7	Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.	
	M8	Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.	
	M9	İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim.	
	M10	e-devlet hesabımı aktif olarak kullanırım.	
	M11	Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikayet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.	
	M12	Dijital ortamlarda sahip olduğum hakları tam olarak bilmiyorum.	
	M13	İnternette kimliğimi gizleyerek gerçek yaşamda benimsemediğim davranışları sergilerim.	
	M14	Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.	
Eleştirel Düşünme	M15	Girişi engellenmiş web sitelerine farklı yollardan girerim.	
	M16	Ekonomik, politik, sosyal konularda internet güvenilir bir kaynaktır.	
	M17	Dijital ortamlardaki kampanyalara detaylı bir şekilde inceledikten sonra katılırım.	
	M18	Adaletsiz bulduğum konuları İnternette eleştiririm.	
	M19	Dijital ortamda okuduğum bilgilerin doğruluğunu sorgulamadan kabul ederim.	
	M20	Arkadaşlarımla paylaşımları benim için güvenilirdir.	
	M21	Dijital ortamda okuduğum bilgiler, günlük hayattaki düşüncelerimi ve kararlarımı etkiler.	
	M22	Paylaşılan bir bilginin doğruluğunu araştırmadan bu bilgiyi kullanırım.	
	Dijital Katılım	M23	Dijital ortam üzerinden başlatılan sosyal, ekonomik, kültürel bir kampanyaya destek veririm.
		M24	Resmi kurumlarla, önemli gördüğüm olaylar hakkında İnternet aracılığıyla iletişime geçerim.
M25		Şehrimi, ülkemi ya da dünyayı ilgilendiren sorunlar için dijital ortamlarda diğer insanlarla işbirliği yaparım.	
M26		Dijital ortamlarda, resmi kurumlardan bilgi edinme hakkımı kullanırım.	
M27		Sosyal medya ortamlarında önemli gördüğüm olaylarla ilgili düşüncelerimi ifade ederim.	
Dijital Güven	M28	Çevrimiçi ortamdayken kişisel bilgilerimi tanımadığım kişilerle paylaşırım.	
	M29	Dijital ortamda bana gelen her türlü bağlantıya tıklarım.	

	<p>M30 Dijital ortamlardaki güvenliğim için anti virüs programı kullanırım</p> <p>M31 Dijital ortamdan ihtiyacım olan her türlü programı indiririm.</p> <p>M32 Dijital ortamlarda genellikle aynı şifreleri kullanırım.</p> <p>M33 Dijital ortamlarda tanıştığım kişilerle gerçek hayatta buluşurum.</p>
Dijital Beceriler	<p>M34 Sosyal medya hesabımdan kişisel ayarlarımı düzenleyebilirim.</p> <p>M35 İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.</p> <p>M36 İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.</p> <p>M37 İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.</p> <p>M38 Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.</p>
Etik	<p>M39 Başkasına ait fikir ve düşünceleri kaynak göstermeden kullanırım.</p> <p>M40 Telif hakkını ihlal eden durumları bilirim.</p> <p>M41 Başkalarına ait içerik ve bilgileri (fotoğraf, makale, grafik vb.) izin almadan kullanırım.</p> <p>M42 Dijital ortamda yer alan film, oyun ve müzik gibi telif hakkı olan eserleri telif hakkını ödemedem yüklemem.</p>
Dijital Ticaret	<p>M43 En ucuz ürünün olduğu web sitesini tercih ederim.</p> <p>M44 Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.</p> <p>M45 Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım</p> <p>M46 Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.</p> <p>M47 Alışveriş yaptığım web sitelerinin bilgilerini (isim, telefon, adres, fiyat) not ederim.</p> <p>M48 Dijital ortamdan bir ürün almadan önce İnternetten fiyat araştırması yapmayı tercih ederim.</p> <p>M49 Dijital ortamdan yaptığım/yapacağım alışveriş ile ilgili haklarımı bilirim.</p>